

ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK DENEYİMLERİ VE ALTERNATİF BİR MODEL OLARAK “HALAT KÜLTÜR”

Suat ALAN*

Öz

Modern ulus devletlerin kuruluşu ile birlikte devletler arasında örülen kalın duvarlar, post-modern dönem ile birlikte yıkılmış ve sınırlar geçişken bir hal almaya başlamıştır. Buna bağlı olarak da farklı kültürler birbirleri ile temas kurmaya başlamıştır. Farklı kültürlerden insanların aynı devletler bünyesinde yaşamaya başlamaları beraberinde çokkültürlülük tartışmalarını getirmiş ve pek çok devlet de çok kültürlü politikalar geliştirmeye başlamıştır. Dünyada çok kültürlü politikaları başarı ile uygulayan devletlerin başında ise Kanada ve Avustralya gelmektedir. Türkiye de bünyesinde farklı ırk, din ve mezhepten unsurları barındırırken, son yıllarda yaşanan dış göçler ile birlikte özellikle Suriyeli mülteci sorunları ile karşılaşmıştır. Çokkültürlülük tartışmalarında “Mermer kültür”, “Mozaik kültür”, “Salata kasesi” gibi farklı metaforlar kullanılmaktadır. Bu metaforlara son yıllarda “Halat kültür” metaforu da dâhil edilmiştir. Ertan Özensel’in önerdiği halat kültür metaforunun Türkiye’deki çokkültürlülük tartışmaları için teorik zemin sunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada halat kültür kavramının Türkiye’nin kültürel çeşitliliği açısından uygulanabilirliği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, Halat kültür, Kültürel çeşitlilik

MULTICULTURAL EXPERIENCES AND “ROPE CULTURE” AS AN ALTERNATIVE MODEL

Abstract

With the establishment of modern nation-states, the thick walls built between the states collapsed with the post-modern period and the borders began to become transitory. As a result, different cultures started to come into contact with each other. The fact that people from different cultures began to live in the same states brought along multiculturalism discussions and many states started to develop multicultural

* Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı. suatalan12@gmail.com
Orcid: 0000-0001-7738-3386
DOI: 10.53440/bad.1200606
Makale Türü: Araştırma Makalesi
(Makale Gönderim Tarihi: 01.12.2022- Makale Kabul Tarihi: 17.12.2022)
Atıf Bilgisi: Alan, S. “Çokkültürlülük Deneyimleri ve Alternatif Bir Model Olarak “Halat Kültür”. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 17, (2022), s. 123-140.

policies. Canada and Australia are at the forefront of the states that successfully implement multicultural policies in the world. While Turkey contains elements of different races, religions and sects, it has faced especially Syrian refugee problems with the external migrations experienced in recent years. Different metaphors such as “Marble culture”, “Mosaic culture”, “Salad bowl” are used in multiculturalism discussions. In recent years, the “Rope culture” metaphor has been included in these metaphors. It is thought that the rope culture metaphor proposed by Ertan Özensel, will provide a theoretical basis for the multiculturalism debates in Turkey. In this study, the applicability of the concept of rope culture in terms of Turkey’s cultural diversity is discussed.

Keywords: Multiculturalism, Rope culture, Cultural diversity

Giriş

19. ve 20. yüzyıla damgasını vuran milliyetçilik hareketleri, imparatorlukların yıkılması ve yerine modern-ulus anlayışının hâkim olduğu devletlerin kurulması ile sonuçlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti de 1923 yılında kurulan modern-ulus devletlerden bir tanesidir. Diğer modern-ulus devletlerde olduğu gibi Türkiye’de de tek dil, tek din, tek ulus ekseninde politikalar geliştirilmiş; farklı dil, din ve etnik unsurlara mensup alt kültürler sistem içerisinde eritmeye çalışılmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren homojen bir toplum oluşturma gâyesinde olan ulus devlet anlayışı, yerini özellikle küreselleşmenin de etkisi ile farklı kültürleri tanıma ve onlara birtakım haklar verme anlayışına bırakmıştır. Bu gelişmeler çokkültürlülük politikalarını gündeme getirmiştir. İlk çokkültürlülük politikasını resmi devlet politikası olarak uygulayan ülke ise Kanada olmuştur. Kanada’dan sonra Avustralya da resmi olarak çokkültürlülük politikalarını uygulamaya başlamıştır. Değişen yenedünya düzeni, diğer ülkelerin de politikalarını değiştirmelerine sebep olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, İsviçre, İngiltere, Almanya ve daha pek çok ülke bünyesinde yer alan farklı kültürel unsurlara birtakım haklar tanımaya başlamıştır.

Türkiye, kültürel çeşitlilik sergilemesine karşın, uzun yıllar toplumu homojenleştirme yoluna gitmiştir. Özellikle Türkiye’de ortaya çıkan Kürt Sorunu bu homojenleştirme uygulamalarının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği’ne üyelik yolunda çeşitli adımlar atan Türkiye, zaman zaman bu homojenleştirme politikalarından vazgeçerek bünyesinde yer alan alt kültür unsurlarını tanıma ve bu alt kültür unsurlarına birtakım haklar verme konusunda paradigma değişikliğine doğru gitmiştir.

Sergilediği kültürel çeşitliliği tarihi yapısından alan Türkiye, son on yılda ciddi bir dış göç sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Suriye'den Türkiye'ye doğru yaşanan kitlesel göçler ile birlikte Türkiye'de mülteci kaynaklı yeni kültürel sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Henüz kendi içindeki kültürel sorunları çözüme kavuşturmamış bir ülke olarak kitlesel göç hareketlerine maruz kalan Türkiye'nin, önümüzdeki süreçte yaşayacağı kültürel sorunların ekonomik, politik ve hukuksal pek çok yönünün olacağı söylenebilir. Bu açıdan, bu sorunu çözüme kavuşturacak uygulamaların teorik zeminin oluşturulması her geçen gün daha da önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak; çokkültürlülüğün ne olduğu belirtilmiş ve dünyadaki çokkültürlülük politikalarını başarılı bir şekilde uygulayan Kanada ve Avustralya örnekleri incelenmiştir. Devamında; Türkiye'nin çok kültürlü yapısından kaynaklı ortaya çıkan sorunlara değinildikten sonra, son on yılda sayıları milyonları bulan Suriyeli sığınmacı sorununa dair bir perspektif sunulmuştur. Son olarak; çokkültürlülük politikalarında alternatif bir model olarak Ertan Özense'lin "halat kültür" (rope culture) kavramı üzerinde durulmuştur.

Çokkültürlülük Nedir?

"Çokkültürlülük nedir?" şeklinde bir soru ile muhatap olunduğunda, çok kültürlü ile çokkültürlülük kavramları arasındaki ilişkiyi ya da farklılığı belirlemek sorunun cevabını önemli oranda basitleştirecektir. Ayrı yazılan "çok kültürlü" kavramı, bir toplumsal yapıda yer alan birden fazla kültürün varlığına işaret etmektedir. Kymlicka'nın (2015: 39) ifadesi ile çok kültürlü kavramı, "her biri kendi meydan okuyuşunu ortaya koyan, birbirinden farklı kültürel çoğulculuk biçimlerini kapsıyor". Bitişik olarak yazılan "çokkültürlülük" kavramı ise çok kültürlü toplumlarda ortaya çıkan bir devlet politikası olarak ifade edilebilir. Farklı bir ifade ile "çok-kültürlü toplumlar kültürel olarak heterojen toplumları anlatırken, çokkültürlülük çeşitlilik sorunlarının yönetimi için uygulanan strateji ve politikalara işaret etmektedir" (Duman, 2011: 211). Yani çok kültürlü bir toplum, iki veya daha çok sayıda kültürel topluluğun bulunduğu toplum olarak tanımlanırken; çokkültürlülük, tek bir ulusal kimliğe inananlar, kültürlerinin izini etnik kimliklerinde arayanlar ve dinlerini kültürleri olarak görenlerden oluşan üç taraf arasındaki adalet ve eşitlik durumunun nasıl sağlanabileceğine dair bir arayış sonucu ortaya çıkan bir kavramdır (Erincik, 2011: 226).

Kymlicka (2015: 40-45), çok kültürlülüğe ya da kültürel çeşitliliğe vurgu yaparken iki grup üzerinde durmaktadır. Birincisi ulusal azınlıklar, diğeri ise

etnik gruplardır. Ulusal azınlıklar kendilerini çoğunluk ya da egemen kültürün yanında ayrı kültürel gruplar olarak korumak isterler ve bunun için de özerklik ya da öz yönetim talebinde bulunurlar. Etnik gruplar ise egemen kültürü kabul etmekle birlikte, kendi varlıklarının da tanınmasını istemektedirler. Bu grupta yer alanların özerklik ya da öz yönetim talepleri olmamakla birlikte, egemen kültürün kültürel farklılıklara daha fazla saygı göstermesi için yasal birtakım taleplerde bulunurlar. Çokkültürlülük politikaları, genelde çok uluslu ve çok etnikli toplumlarda görülmektedir. Özellikle Kanada, hem çok uluslu hem çok etnikli bir yapı sergilediğinden dolayı çokkültürlülük politikalarının yoğunluk kazandığı ülke olarak dikkat çekmektedir. Çok uluslu toplumlar ülkenin kurulması ile birlikte kültürel çeşitliliğe sahne olmuş ve varlıklarını bu şekilde devam ettirmişlerdir. Çok etnikli devletler ise daha çok göç ile birlikte kültürel çeşitliliğe sahne olmuş ve yeni bir aşamaya geçmişlerdir.

Kymlicka'nın bu yaklaşımından da anlaşılacağı üzere, çokkültürlü terimi bünyesinde hem çok uluslu hem çok etnikli unsurları barındırmaktadır. Yani çokkültürlülük politikalarının uygulandığı bir toplumda ya farklı uluslar bir arada yaşamaktadır ya da göç vs. sonucu farklı etnik unsurların bir araya gelmesi ile bir toplumsal yapı oluşmuştur. Çokkültürlülük teriminin daha farklı anlamlarda da kullanıldığını ifade eden Kymlicka, özellikle ABD'de egemen kültürden dışlanmış ya da kenara itilmiş etnik olmayan çok çeşitli sosyal grupları (engelliler, LGBTiler, kadınlar, işçi sınıfı, ateistler, komünistler vs.) içine alacak şekilde çok geniş bir anlamda kullanıldığını belirtmektedir. Çokkültürlülük teriminin bu şekilde kullanılmasını kültür kavramının karmaşıklığına bağlayan Kymlicka, çokkültürlü teriminin her ülkede farklı anlamlarda kullanıldığını belirtmektedir (Kymlicka, 2015: 45-52).

Çokkültürlülük, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan Kuzey Amerika çıkışlı bir kavramdır. Kavramın ortaya çıkışında farklı dil talebi olan ve kendilerine ait bir toprak parçasında yaşamak isteyen insanların kültürel kimliklerinin tanınması talebi etkili olmuştur (Bağlı ve Özensel, 2005: 40-41). İlk olarak dönemin Kanada Başbakanı Pierre Trudeau'nun çokkültürlü bir politikadan bahsetmesi ile gündeme gelen çokkültürlülük terimi, yerli halk tarafından tepki görünce uygulanması için 1980'li yıllara kadar rafa kaldırılmıştır (Vatandaş, 2002: 30).

Aydın'a göre çokkültürlülük, "ayrı etnik ve dini grupların birlikte yaşamasını ifade eden bir tasarımın adıdır. Yani bir bakıma din, dil, etnisite, tarih, ülkü ve benzeri farklılıklarla birlikte yaşama imkânını ifade etmektedir"

(2003: 41). “Kısaca; çokkültürlülük, farklı etnik/kültürel kökenlere sahip toplulukların kendi özgün kimliklerini korumalarını onaylayan bir model olarak, topluluklar üstü yeni tarz bir ulusal kimliğin şemsiyesi altında, her çeşit kültürel kimliklere yaşam alanı açar ve onların bu alanda varlıklarını korumaları için destekler” (Vatandaş, 2002: 22). Halen birçok ülkede resmi devlet politikası olarak uygulanan çokkültürlülük politikasının, iki farklı biçiminden söz edilebileceğini belirten M. Z. Duman ise şunları dile getirmektedir:

Halen birçok ülkede resmi devlet politikası olarak uygulanan çokkültürlülük politikasının, iki farklı biçiminden söz edilebilir. Bunlardan biri, merkeze bireyi alan ve daha çok bireyin temel hak ve özgürlüklerini öne çıkaran ve herkesi yurttaş olarak addeden liberal çoğulculuk anlayışıdır. Diğeri ise liberal teoriye bir tepki olarak doğan, toplumsal zeminde dezavantajlı grupların kendi kültürel kültürlerini korumasına öncelik veren ve liberal felsefenin öne sürdüğü gibi bireyi toplumdaki soyutlayarak ve ona bireysel düzlemde her tür hakkı tanıyarak değil, bireyin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel dünyayı esas alan cemaatçi çokkültürlülük anlayışıdır (Duman, 2009: 103-104).

Ulus-devletlerin toplumları homojenleştirme politikalarına alternatif olarak ortaya çıkan çokkültürlülük politikasına yönelik eleştiriler de olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırısı ile birlikte çokkültürlülük ABD’de tartışma konusu olmuştur. Sonraki süreçte Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde gelişen olaylar, özellikle 2004 ve 2005 yıllarında Londra ve Madrid’de çok sayıda sivilin ölmesine neden olan tren bombalamaları, yönetmen Teo Van Gogh’un yaptığı bir film nedeni ile 2004 yılında Faslı biri tarafından öldürülmesi, 2006 Haziran ayında yakalanan 17 teröristin Kanada’da parlamento binasına saldırı planladıklarının tespit edilmesi ve 2005 yılında Paris varoşlarında başlayan ayaklanma, Avrupa’da da çokkültürlülük eleştirilerini yoğunlaştırmıştır (Duman, 2011: 216-217). Bu eleştirilerin egemen kültürün çıkarlarına bağlı olarak şekillendiği söylenebilir. ABD’de yaşanan 11 Eylül olayları ile birlikte İslamofobinin yoğunlaşması, Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde yaşanan olayların o bölgelerdeki alt kültür unsurlarına bakışı olumsuz yönde etkilemesi ve beraberinde çokkültürlülük eleştirilerinin yoğunlaşması, egemen kültürün çıkarlarının öncelendiğini göstermektedir. Çokkültürlülük politikalarına yönelik eleştirilerin artması ile birlikte, kimi ülkeler yeniden egemen kültürün çıkarlarını önceleyen anlayışa dönerken, kimi ülkeler ise alternatif model arayışlarına yönelmişlerdir. Bu arayış, pek çok kez entelektüel düzeyde kalırken, zaman zaman politik karşılık da bulabilmiştir.

Dünyada Çok Kültürlü Toplumlar ve Çokkültürlülük Politikaları

Çok kültürlülüğün ya da kültürel çeşitliliğin önemli şartlarından birisi, bir devlet içinde birden çok ulusun varlığını sürdürmesidir. Buradaki ulustan kasıt belirli bir toprak parçası üzerinde yaşamını sürdüren, ayrı bir ortak dili ve kültürü olan, kurumsal olarak olgunlaşmış bir sosyal yapıdır. Bundan dolayı, birden çok ulusu bünyesinde barındıran bir ülke, ulusal devlet değil çok uluslu devlettir ve bu devlet bünyesindeki küçük kültürler, ulusal azınlıkları oluştururlar (Kymlicka, 2015: 41). Özellikle 19. yüzyılda yaygınlaşan ulus devletler tek bir kültür ve buna bağlı olarak tek millet, tek dil, tek din ekseninde şekillenmiş, ülke içerisinde yer alan alt kültür grupları uygulanan birtakım politikalar ile egemen kültür içerisinde eritilmek istenmiştir. Kültürel çeşitlilik sergileyen ulus devletler beraberinde dil, din, etnik unsur gibi pek çok alanda ortaya çıkan tartışmalara sahne olmuştur.

Dünyadaki devletlerin büyük çoğunluğu kültürel çeşitlilik sergilemektedir. Bu çeşitlilik din, dil, etnik unsur gibi pek çok alanda görülmektedir. Çok kültürlü ülkeler arasında Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya, Fransa, Belçika, İsviçre, Almanya, Türkiye gibi ülkeler sayılabilir. Çokkültürlülük politikalarını resmi olarak uygulamaya başlayan ilk ülke ise Kanada'dır. Kanada İngilizler, Fransızlar ve Aboriginaller'in federasyon kurması ile oluşmuş bir yapıdır. Aboriginaller Kanada'nın yerli halklarından olan Kızılderililer, Inuit ve Metis olmak üzere üç kategoriden oluşur. Otuz beş ile elli arasında farklı halkın içinde yer aldığı Aboriginaller on bir farklı dil grubuna ayrılmaktadır (Kymlicka, 2015: 43). Bu özelliğinden olsa gerek, dünyada çokkültürlülük konusunda adı ilk sıralarda yer alan ülke Kanada'dır. Bunda kuşkusuz İngiliz ve Fransızların da birlikte yaşama adına yürüttükleri demokratik tartışma ve çalışmaların önemli payı olmuştur (Bağlı ve Özensel, 2005: 49).

Kanada'da çokkültürlülüğün bir devlet politikası haline gelmesinde, başbakan Pierre Trudeau'nun 1969 yılında iki dilliliği ülkenin bütününde kurumsallaştırmasının önemli etkisi olmuştur. Bu gelişmenin devamında federal hükümet, dil ile kültürü ayırıştırarak "çokkültürlülük"ü bir yönetim politikası olarak benimsemiştir. Kanada'daki tartışma esasında Fransızca ve İngilizce arasındaki iki dil üzerinde sürerken, 1971 yılında Kanada çokkültürlülüğü resmi olarak benimseyen ilk ülke olmuştur (Say, 2013: 179-180). Bu gelişmeler beraberinde yeni tartışmaları doğurmuş, özellikle Quebec bölgesinde yaşayan Fransızların çeşitli itirazları ile yeni bir boyut kazanmıştır. "Quebec Hükümeti, 1969'daki 'Resmi Diller Yasası'nın İngiliz Kanada'sındaki

Fransız azınlığı değil Quebec'teki İngilizce konuşanları korumaya yönelik hazırlanmış" (Say, 2013: 180) ve bu durum çokkültürlülük politikalarının kolayca yer edinmesini ertelemiştir. Kanada'da iki dil ekseninde süren uzunca tartışmalar sonucunda çokkültürlülük, zaman zaman çeşitli gruplarca (örneğin Quebec'liler) tartışılrsa da (Başaran, 2017: 248) netice itibari ile bir devlet politikası olarak benimsenmiştir.

Çokkültürlülük kavramı ile bütünleşen Kanada'da vatandaşları bir arada tutan belli başlı değerler Kanada Yurttaşlık Formu'nda şu şekilde sıralanmaktadır: Eşitlik ve hakkaniyet inancı, istişare ve diyalog inancı, uzlaşma ve hoşgörü, çeşitliliğin desteklenmesi, şefkat ve cömertlik, doğal çevreye tutkunluk, özgürlük, barış ve şiddete dayanmayan değişim (Kymlicka, 2015). Bunun yanı sıra 1991 yılında Kanada'da yayınlanan bir hükümet bildirisinde şu ifadeler yer verilmektedir:

Kanada deneyimi yalnızca evrensel insan haklarını korumanın yeterli olmadığını göstermiştir. Bu ülkede, anayasa ve yasalar belli cemaatlerin üyeleri olarak bireylere tanınan öteki halkları da güvence altına alır. Hem evrensel hem de cemaat haklarının düzenlenmesi bizim anayasamızı evrensel kılar ve Kanadalıların farklılığı tanımada eşitliğe verdiği değeri yansıtır. Cemaat haklarının bireysel haklarla birlikte mevcut olması tam da Kanada'ya özgü olan şeydir (Kanada Hükümeti, 1991: 3'den akt. Kymlicka, 2015: 66).

1982 Anayasası'nın giriş bölümünde yer alan kişilerin hakları ve özgürlükleri yasası Kanada'nın çokkültürlü yapısını garanti altına almıştır. Yine Anayasa'nın 27. maddesine göre, kişisel özgürlüklere zarar vermediği sürece azınlıkların geleneklerine saygı gösterileceği; dinlerin eşitliğinin sağlanacağı; atalardan gelen dillerin öğretilmesinin devlet tarafından destekleneceği garanti altına alınmıştır. Benzer şekilde, Fransız ya da İngiliz soyundan başka soylardan gelenlerin sosyal hizmetler, okullar, üniversiteler, medya, polis gibi kamu alanında görünürlüklerini artırma ve işe alınmalarını sağlamak için çaba gösterilmiş; medyada göçmenlerin geleneklerinin gösterilmesi, göçmen soyundan gelen yabancıların eser üretmesi, kamu kuruluşlarında çalışan personelin kültürel çeşitlilikle ilgili eğitilmesi gibi gelişmeler yaşanmıştır (Doytcheva, 2013: 39). Tüm bunların yanında Kanada'da farklı etnik ve dini grupların taleplerini değerlendirip özgürlük alanlarını genişletme işlerini düzenlemek üzere özel bir Çokkültürlülük Bakanlığı da kurulmuştur (Aktay, 2015: 6).

Kanada'dan sonra çokkültürlülük konusunda dikkatleri üzerine çeken diğer bir ülke ise Avustralya'dır. Avustralya'da kültürel çeşitlilik göç olgusu ile

birlikte ortaya çıkmıştır. Avustralya'nın yerlileri tarafından kültürel anlamda herhangi bir talep bulunmamasına karşın, göç ile birlikte farklı kültürel unsurların Avustralya'ya yerleşmesi, devlet yetkililerinin Kanada örneğini göz önünde bulundurarak çokkültürlülük politikasını uygulamaya koymalarına sebep olmuştur (Say, 2013: 182-188). Bu durumu Doytcheva (2013: 132) şu ifadeler ile açıklamaktadır: “Kanada’da olduğu gibi Avustralya’da da çokkültürlülük “yukarıdan” karar verilmiş bir stratejydi. O dönemde konunun muhatabı nüfus topluluklarından gerçek bir talep gelmemiştir, sadece onlar adına bazı cemaat liderleri, entelektüeller ve siyaset adamları söz almıştır.”

Avustralya’da çokkültürlülük politikası her ne kadar göç olgusu ile birlikte ortaya çıkmışsa da 1982 yılında yayınlanan bir rapor ile çokkültürlülük sadece göçmenleri değil tüm Avustralyalıları kapsamına alacak şekilde genişletilmiştir. Bu raporda çokkültürlü toplumun dört kurucu ilkesi şu şekilde dile getirilmektedir: Sosyal kaynaşma, kültürel kimliği muhafaza etme, fırsat eşitliği ve eşit sorumluluk, Avustralya toplumuna bağlılık ve katılım (Duman, 2011: 229).

2011 yılı verileri incelendiğinde Avustralya’da 200’den fazla dilin konuşulduğu görülmektedir. Çokkültürlülük politikası gereği bu dillerden Türkçe dâhil 28 dilde öğretim yapılmaktadır. Bir dilin Avustralya Ulusal Müfredatı’nda yer alabilmesinin koşulları şu şekilde sıralanmaktadır: Yeterli öğrenci sayısı ve yaygın öğretim alanına sahip olması, hükümetin öncelik vermesi, en yaygın durumda konuşulmakta olması, toplumsal destek alması, evrensel öneme sahip olması, ekonomik öneminin bulunması ve göç eğilimleri içinde yer alması (Say, 2013: 186). Avustralya’daki bu dil politikası, çokkültürlülük politikalarında dilin ve dil eğitiminin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Kanada ve Avustralya dışındaki pek çok Batı demokrasisi de çok ulusludur. Bunlar arasında Finlandiya ve Yeni Zelanda gibi yerli halkları zorla bir çatı altında toplayan ülkeler olmakla birlikte, Belçika ve İsviçre gibi iki veya daha fazla Avrupalı kültürün gönüllü bir şekilde federasyon kurmalarıyla oluşan ülkeler de vardır. Bu noktada İsviçre’nin özel durumuna ayrıca değinmek gerekir. Çünkü İsviçrelilerin kültürel ve dilsel farklılıklarına rağmen güçlü bir ortak bağlılık duygusu vardır. Bu bağlılık da egemen kültürün ulusal grupların varlıklarını tanınması ve saygı göstermesinden kaynaklanmaktadır. İsviçreliler yurtseverdir, fakat onların sadakat gösterdiği İsviçre, farklı kültürlerden oluşan bir federasyondur (Kymlicka, 2015: 44-45). Örnekleri üzerinde durulan çokkültürlülük politikalarının Türkiye için örnek alınması

gereken noktaları vardır. Fakat bu örneklerin Türkiye'nin yerel dinamiklerine uymayan yönleri de bulunmaktadır.

Türkiye ve Çok Kültürlülük

Türkiye, bakiyesi üzerine kurulduğu Osmanlı İmparatorluğu'nun çok kültürlü yapısını bünyesinde barındırmaktadır. Bu bünye içerisinde; Türkler, Kürtler, Zazalar, Araplar, Lazlar, Çerkezler gibi farklı etnik unsurlar ve Sünniler, Aleviler ve Caferiler gibi farklı mezhepler de yer almaktadır. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında bu farklı kültürel unsurlar toplumu homojenleştirme politikaları ile sistem içinde eritmek istenmiştir (Ercins ve Görüşük, 2016: 395-396). Homojenleştirme politikaları bu kültürel unsurların dirençlerini artırmış ve egemen kültür içinde varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Türkiye'nin Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı'dan farklı olarak çeşitli kültürel unsurları homojenleştirme çabası kuruluş felsefesinde aranmalıdır (Ceylan, 2021: 119). Çünkü modern ulus anlayışı ekseninde kurulan devletler egemen kültür dışında kalan diğer kültürleri var olan toplumsal olgu düzeyinde değil, siyasi duruş temelinde tanımlamaktadırlar. Bunun temelinde ulus devlet mantığıyla kurulan bir devletin içinde var olan tüm unsurların zamanla aynı siyasi bilince sahip olacağı düşüncesi yatmaktadır. Zira ulus devletin varlığı kendi iç dinamikleri ile değil, içinde bulunulan koşullarla oluşmaktadır. Bu tür devletlerin kuruluşunda vatandaş daha sonra devlete uygun olarak var edilmektedir Tüm ulus devletlerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti'nde de benzer durumu görmek mümkündür. Türkiye Cumhuriyeti'nde, ulus-devleti inşa etme hedefi çerçevesinde izlenen politika, Osmanlı'dan miras kalan ve din, dil, mezhep ve etnik açıdan heterojen olan kitleyi homojenleştirmek şeklinde belirmiştir. Bu süreçte alt kimliklerin tümü üst kimlik içerisinde eritmeye çalışılmış ve söz konusu üst kimlik; etnik açıdan Türk soyuna, dinsel açıdan sekülerize edilmiş İslam dinine, mezhepsel açıdan ise Sünni inanışa hatta Sünnilik içerisinde Hanefiliğe dayandırılmıştır. Cumhuriyeti kuran seçkinler tarafından topluma uygun görülen üst kimlik geçen zamana bağlı olarak popüleritesini yitirmiş ve beraberinde bazı sorunlar doğurmuştur. Cumhuriyet tarihi boyunca uygulanan birtakım politikalar bu üst kimliğin benimsenmesini zorlaştırmıştır (Bağlı ve Özensel, 2005: 11; 29-30).

Bağlı ve Özensel, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir ırk, din, mezhep ya da kan bağı esasına dayalı olarak kurulmadığını belirtmektedirler. Onlara göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, eşit statüdeki farklı kurucu unsurların ideal birlikteliğinden doğmuş bir yapılanmadır. Cumhuriyetin kuruluşunda

üst kimlik olarak kabul edilen Türk vatandaşlığının, diğer alt kimliklerin varlığını inkâr etme anlayışına göre kurulmadığını belirten Bağlı ve Özensel, bir üst kimlik olarak kabul edilen Türk kimliğinin toplumda var olan tüm kültürel farklılıkları kuşatan bir şemsiye kavram olarak düşünüldüğünü belirtmektedirler. Buna karşın, kültürel farklılıklar için bir üst kimlik olarak düşünülen Türklük, daha ziyade bir alt kimlik olarak anlam bulmuş ve hedeflenen anayasal Türklük, yerini bir alt kültür olarak Türklük anlayışına bırakmıştır. Bu durumun yaşanmasında bilinçli ya da bilinçsiz ortaya atılan birtakım tezlerin de etkisi olmuştur. Örneğin 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu Türk ırkından olan ve Türk ırkından olmayan şeklinde muhacir ve mültecilere ayrı düzenlemeler öngörmüş, aynı şekilde askeri okullara alınacak öğrencilerde Türk ırkından olmak şartı aranmıştır (Bağlı ve Özensel, 2005: 30-31). Dünyada sınırların yeniden çizildiği bir dönemde, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin, bütünlüğü sağlamak için böyle bir politika izlemiş olmasını dönemin koşulları kapsamında anlaşılabilir bir refleks olarak değerlendirenler de vardır (Bkz. Ercins ve Görüşük, 2016: 396).

Türkiye'nin sergilediği kültürel çeşitlilik tarihi bir realite olarak ortada durmaktadır. Bu kültürel çeşitlilik, son yıllarda Afganistan, Irak ve özellikle Suriye'deki iç savaştan kaynaklı Türkiye'ye yönelik gerçekleşen kitlesel göç hareketleri ile farklı bir boyut kazanmıştır. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Türkiye, özellikle göç hareketleri ile birlikte ülkeye akın eden milyonlarca insanın uyum ve entegrasyon sorununun yanında, ortaya çıkması muhtemel kültürel hak talepleri ile karşı karşıya kalabilir.

Mülteciler Derneği verilerine göre, Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı 20 Ekim 2022 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 29 bin 648 kişi azalarak toplam 3 milyon 622 bin 486 kişi olmuştur. Bu kişilerin 1 milyon 944 bin 996'sı erkeklerden oluşurken, 1 milyon 677 bin 490'ı ise kadınlardan oluşmaktadır. Bu veriler itibarıyla Türkiye dünyada en fazla sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumundadır. Türkiye'deki Suriyelilerin 47 bin 782'si geçici barınma merkezlerinde kalırken, geriye kalanlar ise Türkiye'nin farklı şehirlerinde kendi imkânlarıyla yaşamaktadır. Öte yandan, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısının 211 bin 908 kişi olduğu açıklandı. Bu kişilerin 120 bin 133'ü yetişkin, 91 bin 755'i ise çocuk. Türkiye'deki Suriyeliler açısından en dikkat çekici veri ise Türkiye'de doğan Suriyeli sayısı: İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 19 Eylül 2019 tarihinde yaptığı açıklamada Türkiye'de doğan Suriyeli sayısının 450 bin civarında olduğunu belirtmiştir (mülteciler.org.tr, 2022).

Türkiye'ye göç eden Suriyeliler hem toplum nezdinde, hem devlet nezdinde misafir olarak kabul edilmektedir. Bu bakış açısından dolayı Suriyelilerin Türkiye ile uyum ve entegrasyonunda sorunlar yaşanmaktadır. Ülke-deki nüfusun yaklaşık yüzde 4'üne denk gelen Suriyeli sayısının sosyal ve kültürel entegrasyonu önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır (Dulkadir, 2017: 33; multeciler.org.tr, 2022). Yapılan saha çalışmalarında da bu durum saptanmaktadır. Çetin'in (2016: 201-202) saptamasına göre, "Suriyeli sığınmacıların entegrasyonları açısından en büyük engelin, geçici koruma statüsüne bağlı olarak "misafir" olarak değerlendirilmeleri ve bunun doğal bir sonucu olarak sosyal ve ekonomik süreçlere etkin katılımlarının gerçekleşmemesi şeklinde özetlenebilir."

2011 yılından sonra Suriye'den Türkiye'ye yönelik yaşanan göç hareketleri sonrasında Türkiye'de yasal birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle Göç İdaresi Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı bu anlamda dikkat çekmektedir. Bunun yanında Suriyelilerin geçici koruma statüsüne alınması ve iş piyasasına erişim izni elde etmiş olmaları dikkat çekicidir. Buna karşın, siyasi uyum, iş uyumu, aile birliği, sağlık, eğitim, kalıcı barınma imkânı, vatandaşlık hakları ve ayrımcılık gibi sekiz başlık altında incelenen Göç ve Entegrasyon Politika İndeksi araştırmasında, Türkiye 38. sırada yer almıştır. Yapılan yasal düzenlemelere rağmen Türkiye'nin göç alan ABD, Kanada ve AB ülkelerine oranla entegrasyon politikalarında geride kaldığı görülmektedir (Yıldırım alp vd., 2017: 110-111).

Çokkültürlülük Tartışmalarında Alternatif Bir Model Olarak Halat Kültür

Çokkültürlülük tartışmalarında belli modeller kullanılmaktadır. Örneğin ABD'deki durumu açıklamak için "eritme potası" modeli kullanılırken, Kanada için ise "salata kâsesi" modeli kullanılmaktadır (Başaran, 2014: 245). Türkiye'de kültürel çeşitlilik konusu tartışılırken bu modellerden farklı olarak "mermer kültür" ve "mozaik kültür" modelleri kullanılmaktadır. Oysa her iki model de Türkiye'nin durumuna uymamaktadır. Çünkü mermer kültür modeli tek kültürlü bir yapıyı sembolize ederken; mozaik kültür modeli ise çok kültürlülüğü sembolize etse de yapısı itibari ile farklı kültürlerle hareket etme imkânı sağlamamaktadır (Özensel, 2014: 162-163). Dolayısıyla bu modellerin Türkiye'nin tarihi ve toplumsal gerçeklerini yansıtmadığı söylenebilir. Bu açıdan, yerel dinamiklerle uyumlu yeni bir model arayışı kaçınılmazdır. Üstelik Türkiye, toplumsal dinamiklere uygun bir model oluşturacak güçlü deneyim ve tecrübelerle sahiptir. Tarih boyunca birlikte yaşamının güzel

örnekleri ortaya konulmuştur. Özellikle Medine Vesikası, Endülüs deneyimi ve Osmanlı tecrübesi (Özensel, 2013: 13) bu anlamda zikredilebilir.

Sosyo-kültürel yapısı ve tarihi tecrübeleri Batı dünyasından oldukça farklı olan Türkiye’de birlikte yaşama adına yeni politikaların gerekliliği kaçınılmazdır. Çokkültürlülük politikalarının post-modernizm ve küreselleşme ile birlikte ortaya çıktığını ve çokkültürlülük söyleminin dezavantajlarına değinen M. Z. Duman da birlikte yaşama adına yeni politikaların gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Ona göre, farklılığın yerine aktarışımı, bütünlüğün yerine açıklık ve etkileşimi, direnişin yerine de öğrenmeyi yerleştirmek gerekir. Başka bir ifadeyle hem evrensel hem de yerel değerleri yüceltmeden ortak paylaşım alanlarını oluşturacak ve siyasi hoşgörüyü de ön plana alacak yeni politikalar geliştirilmelidir (Duman, 2009: 109). Öte yandan, Türkiye’deki kültürel çeşitliliğe yönelik bugüne kadar herhangi bir kavramsallaştırma yapılmadığını, bu coğrafyada farklılıkların bir arada huzur ve barış içinde yaşamalarına imkân verecek yeni bir modele ihtiyaç olduğunu belirten Ertan Özensel ise Türkiye için yeni bir model önerisinde bulunmaktadır (Özensel, 2014: 161). Özensel, bu yeni modeli “halat kültür” olarak adlandırmaktadır. Alkın’ın da belirttiği üzere, Özensel’in halat kültür modeli, çokkültürlülük tartışmalarına ilişkin pek çok kritik ve önemli unsur bünyesinde barındırmaktadır. Ortadoğu toplumları ile günümüz Türkiye toplumu hakkındaki gözlemleri ve farklı çokkültürlülük modellerini karşılaştırma fırsatı, Onu yeni bir çokkültürlülük modelini kavramsallaştırmaya teşvik etmiştir (Alkın, 2017: 191). Özensel, önerdiği halat kültür modelini şu şekilde açıklamaktadır:

Türkiye toplumu açısından var olan kültürel çeşitlilik değerlendirildiğinde; birbirinden etkilenen, birinin varlığı diğerine bağlı, fakat birbirine karışmayan ve birbirinden farklı bir kültüre sahiptir. Bu kültürel yapıyı, birbirine sarılmış, birbirine dolanmış, fakat bu sarmallığına rağmen her farklılık, birbirine karışmadan güçlü bir şekilde varlıklarını sürdürürler. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye’de ki kültürel yapıyı “halat” a benzetebiliriz. Başka bir ifade ile Türkiye’deki farklılıkların oluşturduğu kültürel yapıyı, farklılıklar arasındaki bağı ve birlikteliği “Halat Kültür” (Rope Culture) metaforu ile tanımlayabiliriz. Çünkü bir halat yüzlerce ince ipten meydana gelir ve her ip bütün içinde kendi başına var olmuşlardır. Dolayısıyla Türkiye’deki çok sayıdaki farklı kültürel çeşitliliğin her biri adeta bu iplerden birini temsil eder (Özensel, 2014: 163).

Özensel, bahsedilen toplumlarda tüm farklılıkların birbirine sarmal olduğunu, bununla birlikte bu unsurların kendi özellikleri ile varlıklarını sürdürdüklerini, bu durumdan dolayı yeni bir model ile tanımlanma ihtiyacı doğduğunu ifade ederek, halatı oluşturan yüzlerce ince ipin tek başına var olma-

sına rağmen kendi başlarına oldukça ince, güçsüz ve dayanıksız olduklarını belirtir. Ona göre, her bir ince ipi güçlü kılan halata verdiği destek ve halatın onlara sunduğu sarmaldır. Kültürel farklılıkları oluşturan herhangi bir öge bütünden ayrılmaya kalktığında gayet ince, zayıf ve dayanıksız hale gelir. Dolayısıyla halattan ayrılan her parçanın kendi başına varlığını sürdürmesi mümkün görünmemektedir. Uzun süre bir arada varlıklarını sürdüren etnik, dinsel, dilsel, mezhepsel farklılıklar halatın birer ipi olarak varlıklarını sürdürme gelmiştir. Varlıklarını devam ettirmelerinin temel koşulu halata sıkı bir şekilde sarmal olmalarıdır. Yoksa yok olup gitmeleri kaçınılmazdır (Özensel, 2014, 163-164). Bu modeldeki halat metaforunun, genelde Doğu toplumlarını, özelden ise İslam toplumlarını ve bu toplumlar bünyesindeki farklı etnik unsurların tarihsel birlikteliğini açıklama çabasında (Alkın ve Birekul, 2017: 515-516) olduğu söylenebilir.

Türkiye’de Türk, Kürt, Zaza, Ermeni, Yahudi, Arap, Laz, Çerkez, Alevi vs. farklı etnik, dini ve mezhepsel unsurlar bulunmakta ve asırlar boyunca birbirlerine karışarak tıpkı halatı oluşturan ip parçaları gibi bir senfoni oluşturmaktadır. Bu tip farklılıkların bir arada, huzur ve barış içinde yaşaması için geliştirilecek yeni modelin sembolünün veya kavramsallaştırılmasının “halat” metaforu ile gerçekleştirilebileceğini belirten Özensel, bu metaforun yerel dinamiklere dayalı olduğunu belirtmektedir:

Türkiye toplumunun tanımlanması ve bu yeni modele kaynaklık etmesi amacıyla “halat kültür” (rope culture), Türkiye’de farklılıkları kapsamı açısından bir metafor olarak kavramsallaştırılabilir. Çünkü Türkiye’deki yüzlerce kültürel çeşitlilik birbirinden etkilenen, birinin varlığı diğerine bağlı fakat birbirine karışmayan ve birbirinden farklı kültürlerdir. Bu kültürel yapıyı, birbirine sarılmış, fakat bu sarmallığına rağmen birbirine karışmadan güçlü bir yapıdan oluşur. Bu yapı uzun asırlardır bu coğrafyada devam etmektedir. Hatta halatın bir parçası olmaktan ayrılan her unsur, parçalanıp yok olmaya aday görünmektedir (Özensel, 2014: 165).

Özensel’in önerdiği halat kültür metaforunun ortaya çıkma sebebi, çokkültürlülük tartışmaları bağlamında ortaya atılan modellerin Türkiye’ye özgü bir resim sunmamasından kaynaklanmaktadır. Alkın ve Birekul’un da belirttiği gibi; “Halat kültür modeli, seküler kavram ve süreçler üzerine kurulu olup günümüz Batı toplumları özelinde ideal bir toplum ve vatandaşlık çerçevesi çizen mevcut çokkültürlülük modellerinden farklı olarak Doğu toplumlarının tarihsel ve sosyo-ekonomik arka planına, tarihsel birlikteliğine ve ulus devlet modelini aşan bir algıya kaynaklık etmektedir” (2017: 525). Bir başka ifade ile Batı literatüründe ki çokkültürlülük modelleri sadece seküler

kavram ve teorilere dayanırken, Özensel'in önerdiği halat kültür modeli din olgusunu (özelde İslam) temel alan bir modeldir (Alkın, 2017: 191).

Halat kültür modeli, modernitenin tek boyutlu insan tasavvurunu en başta reddetmektedir. Bununla birlikte, milletlerin birbirleriyle olan tarihsel bağlarına ve dini arka planına vurgu yapmaktadır (Alkın, 2017; Alkın ve Birekul, 2017: 525). Halat kültür modelinin bu yönü Türkiye'de sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyelilerin toplumsal uyum ve kültürel entegrasyonu için örnek bir model olarak değerlendirilebilecek özellikler barındırmaktadır. Suriye'den Türkiye'ye göç eden milyonlarca insanın Türkiye'deki halklarla ortak bir tarihi bulunmaktadır. Ayrıca büyük çoğunluk ile -mezhepsel farklılıklar arka planda tutulacak olunursa- dini birliktelik bulunmaktadır. Bu açıdan, Türkiye'deki Suriyelilerin kültürel sorunları halat kültür modeli ekseninde ele alınabilir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki halklarla ortak geçmişinin ve dini arka planının varlığı, halat kültürün gerekliliği açısından önemlidir. Çünkü Alkın ve Birekul'un da belirttiği üzere "Halat kültür, insanın geçmişine, bugününe ve geleceğine dair çizilmiş üç boyutlu bir model olarak okunabilir" (2017: 526). Bu yönüyle, halat kültür modelinin ortak geçmişi bulunan Türkiye halkları ile Suriyeli sığınmacıların bugün için Türkiye'ye uyumları ve yarın için birlikte yaşama adına bir perspektif sunacak yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Özensel, halat kültür kavramını literatüre kazandırmak ile yerli ve tabloyu resmeden önemli bir kavramı literatüre kazandırmıştır. Ancak Özensel'in bu kavramı tartışmaya açması beraberinde yeni sorular getirmektedir. İlk önemli soru; devlet bu halatın neresindedir? Halatı oluşturan her bir öğeye eşit muamelede bulunmakta mıdır, yoksa bazı iplere öncelik mi vermektedir?

2013 yılında ortaya atılan ve yoğun ilgi görmesi beklenen halat kültür kavramına 2016 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda kabul edilen "Devlet Aklı Kürt Sorunu ve AK Parti" adlı bir doktora tezinde (Arslan, 2016: 320) vurgu yapılmıştır. Yine 2017 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında kabul edilen "Türkiye'de Ulus Devletin Dönüşüm Sürecinde Etnik Kimlikler: Sakarya İli Örneği" adlı doktora tezinde (Akyiğit, 2017) referans noktası kabul edildiği ve bu minvalde tez konusunun ele alındığı görülmektedir.

Bu iki doktora tezi dışında, halat kültür kavramı 2017 yılında bir makale

ve bir bildiride de ele alınmıştır. Ruhi Can Alkın (2017) tarafından hazırlanan “Çokkültürlülük Tartışmalarında Yeni Paradigma Arayışları: Özense’l’in Halat Kültür Modeline Giriş” adlı makalede halat kültür kavramının ele alındığı görülmektedir. Yine 2017 yılında düzenlenen 3. Uluslararası Öğrenci Sempozyumu’nda Ruhi Can Alkın ve Mehmet Birekul tarafından sunulan “Halat Kültür Modeli Ekseninde Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Politikası” (Alkın ve Birekul, 2017) adlı bildiride de bu kavrama değinildiği görülmektedir.

2013 yılında ortaya atılan ve sınırlı sayıda çalışmaya konu olan halat kültür kavramının Türkiye akademisi tarafından beklenen ilgiyi görmediği söylenebilir. Bunda siyasette yaşanan paradigma değişiminin etkisi olduğunu söylemek mümkündür. 2015 öncesi dönemde devam eden çözüm sürecinde ve Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde, özellikle Kürt sorunu ve Alevi meselesi devlet nezdinde bir kültürel sorun olarak kabul edilirken, 2015 sonrası dönemde siyasette yaşanan paradigma değişimi ile birlikte açılım sürecinden (Kürt ve Alevi açılımı) uzaklaşmış, sonraki yıllarda Avrupa Birliği ile yaşanan sorunlar kültürel çeşitlilik tartışmalarını sınırlandırmıştır (Ceylan, 2021: 119-120). Bu sebepten olsa gerek, Özense’l’in halat kültür kavramı da beklenen ilgiyi görmemiştir. Özense’l’in halat kültür kavramının Türkiye akademisi tarafından beklenen ilgiyi görmemesinin bir diğer sebebi ise Türkiye akademisindeki bölmelenmişliktir.

Sonuç

Modern ulus devlet anlayışına göre kurulan Türkiye, post-modern döneme geçiş ile birlikte, kuruluş ilkelerinden kaynaklı bazı sorunlar ile yüzleşmeye başlamıştır. Tek dil, tek din, tek ırk anlayışına göre kurulan ve bu anlayış ekseninde politikalar geliştiren Türkiye’nin, küreselleşmenin de etkisi ile dünyada yaşanan değişim ve dönüşümlerden etkilenmemesi beklenemezdi. Küreselleşmenin de etkisi ile Batı dünyasında hızlı bir şekilde ortaya çıkan çokkültürlülük politikaları Türkiye’de de karşılık bulmuş, bu karşılık hem entelektüel düzeyde, hem de politik düzeyde tartışılmıştır. Fakat gelinen noktada bu tartışmalar kimi zaman pratik birtakım uygulamalar ile kendisini hissettirmiş olsa da genel itibari ile teorik düzeyde kalmıştır.

Kültürel çeşitlilik sergileyen Türkiye, son yıllardaki kitlesel göç hareketleri ile birlikte yeni birtakım kültürel sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Henüz geçmişinden gelen kültürel sorunlarla tam anlamıyla yüzleşmeyen Türkiye’nin yeni kültürel sorunlar ile karşı karşıya kalması önemli sorunlara kapı aralayabilir.

Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde devlet politikası olarak uygulanan çokkültürlülük politikalarının uygulanabilir yönlerinin Türkiye'nin yerel dinamikleri ile de uyumlu bir şekilde değerlendirilmesi Türkiye'nin bu alandaki sorunlarının çözümünde önemli avantajlar sağlayabilir. Kanada; Fransız, İngiliz ve yerli halkların birlikte başardıkları çokkültürlülük politikalarını başarılı bir şekilde sürdürmektedir. Avustralya ise göç hareketleri ile başlayan çokkültürlülük politikalarını tüm ülkeye uyarlayacak bir politik duruş sergilemiştir.

Modernizmin getirdiği tek tipçi ve düzen esaslı anlayışa karşı çeşitliliğin ve düzensizliğin egemen olduğu post modern bir tepki olarak ortaya çıkan çokkültürlülük beraberinde getirdiği dezavantajlardan dolayı önemli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu bağlamda, çokkültürlülüğün dezavantajlarından yola çıkarak alternatif çözüm önerileri de dile getirilmektedir. Ertan Özensel tarafından ortaya atılan halat kültür modeli bu alternatif çözüm arayışlarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Özensel'in halat kültür modeli farklılıkların bir arada uyum içinde varlıklarını sürdürmesini öngörmektedir. Türkiye için alternatif model olarak ortaya atılan halat kültür, Türkiye akademisi ve politikacıları tarafından beklenen ilgiyi görememiştir. Bunun arkasında yatan temel faktörün ise siyasette yaşanan paradigma değişikliği olduğu söylenebilir. Halat kültür kavramının Türkiye'de entelektüel bir karşılık bulmasının en önemli sebeplerinden bir tanesini de bu noktada aramak gerekir.

Özensel'in halat kültür modeli ciddi bir karşılık bulamamış olsa da Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu tüm farklılıkları ile birlikte bir arada uyum içinde yaşama ideali için önemli teorik zemin sunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı ilerde yapılacak yeni tartışmalar ile geliştirilebilecek bu modelin Türkiye'yi aşan, tüm İslam coğrafyasını kapsayan bir yönü de bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu modelin Türkiye'deki Suriyeli mülteciler sorunu içinde önemli bir model olduğunu zikretmek gerekir.

Kaynakça

- AKTAY, Y. (2015). *Küreselleşme Çokkültürlülük Sahicilik*. İstanbul: Tezkire Yayıncılık.
- AKYİĞİT, H. (2017). *Türkiye’de Ulus Devletin Dönüşüm Sürecinde Etnik Kimlikler: Sakarya İli Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- ALKIN, R. C. (2017). “In Search of New Paradigms in Multiculturalism Debates: Introduction to Özensel’s Rope Culture Model”. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7 (12) , 177-192 .
- ALKIN, R. C. ve Birekul, M. (2017). Halat Kültür Modeli Ekseninde Türkiye’nin Uluslararası Öğrenci Politikası. O. Akgül (Editör), **3. Uluslararası Öğrenci Sempozyumu Bildiri Kitabı**. İstanbul: Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF), 513-531.
- ARSLAN, F. (2016). *Devlet Aklı Kürt Sorunu ve AK Parti*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- AYDIN, M. (2003). “Birlikte Yaşama Bağlamında Çokkültürlülük Sorunu”. *Tezkire Dergisi*, 35, 39-53.
- BAĞLI, M. ve Özensel, E. (2005). *Çokkültürlü Vatandaşlık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- BAŞARAN, E. (2017). “Çokkültürlülük Olgusunun Kanada Örneği Ekseninde İncelenmesi”. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7 (12) , 237-253.
- CEYLAN, Y. (2021). “Türkiye’de Çokkültürlülük Örneği Olarak Suriyeliler”. *Turkish Studies - Social*, 16 (1), 113-130.
- ÇETİN, İ. (2016). “Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu”. *Sosyoloji Dergisi*, 34, 197-222.
- DOYTCHEVA, M. (2013). *Çokkültürlülük*. (İkinci Baskı). (Çev. T. Akıncılar Onmuş). İstanbul: İletişim Yayınları.
- DULKADİR, D. (2017) “Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Krizi ve Suriyelilerin İç Hukuktaki Statüleri”. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 1 (2), 21-36.
- DUMAN, B. (2011) “Çokkültürlülükten Ricat Mı?”. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (23), 207-239.
- DUMAN, M. Z. (2009). “Küreselleşme, Kimlik ve Çokkültürlülük”. *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 93-112.
- ERCİNS, G. ve Görüşük, L. (2016). “Türkiye’de ve Batı’da Çokkültürlülük Gerçeği”. *Turkish Studies*, 11 (2), 383-401.
- ERİNCİK, S. (2011). “Kimlik ve Çokkültürcülük Sorunu”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52, 219-241.
- KYMLİCKA, W. (2015). *Çokkültürlü Yurttaşlık*. (İkinci Baskı). (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- MÜLTECİLER DERNEĞİ, (2022). *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Ekim 2022*, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim Tarihi: 25.10.2022).

- ÖZENSEL, E. (2013). "Doğu Toplumlarında ve Türkiye'de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük Mü? Yoksa Yeni Bir Model Mi?". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8, (3), 1-17.
- ÖZENSEL, E. (2014). "Homojenleştirme ve Ötekileştirme Sürecinden Ötekini Kabul Etmeye: Türkiye'de Farklılıklar ve Birlikte Yaşama Sorunu". *Sosyoloji Divanı*, 4, 149-166.
- SAY, Ö. (2013). *21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnisite*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- VATANDAŞ, C. (2002). *Çok Kültürlülük*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- YILDIRIMALP, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma". *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 107-126.